

Στις Υπώρειες του Καυκάσου.

Μια σύγκρουση, η Ευρασιατική τεκτονική πλάκα από δω και η Αραβική από κει, είχε ως γεωλογική συνέπεια τη δημιουργία μιας οροσειράς από τη Μαύρη θάλασσα ως την Κασπία, από το Σότσι ως το Μπακού, χιλίων διακοσίων χιλιομέτρων, με ψηλότερη κορυφή, ίσως όλης της Ευρώπης, το Ελμπρούς. Τυχαία άραγε το είχαν επιλέξει οι Ολύμπιοι για να αλυσοδέσουν τον Προμηθέα; Και η ευρύτερη περιοχή, εδώ και αιώνες, σε αέναη γεωπολιτική και γεωστρατηγική σύγκρουση. Θεϊκή κατάρα ή τρικυμισμοί στα κρανία των εκάστοτε εκεί ιθύνοντων, ως προέκταση των τεκτονικών συγκρούσεων;

Σταυροδρόμι διαφορετικών πολιτισμών. Συνονθύλευμα αμέτρητων εθνοτήτων. Εκεί το Σουνιτικό και Σιιτικό Ισλάμ, η Χριστιανική Ορθοδοξία και ο Μονοφυσισμός, ο Βουδισμός και ο Ιουδαϊσμός. Ένα απέραντο εθνοτικό και θρησκευτικό χωνευτήρι. Πάνω από εβδομήντα οι καυκάσιες διάλεκτοι. Ποικίλες αναβράζουσες συνιστώσες, που εδώ και αιώνες ψάχνουν τη συνισταμένη της ηρεμίας και της ειρηνικής συνύπαρξης, ει δυνατόν απαλλαγμένες έξωθεν, ηγεμονικού τύπου, παρεμβάσεων. Δεν είναι εύκολο. Εντάσεις και αιματοχυσίες χωρίς τέλος. Πετρέλαια και φυσικό αέριο, οι κύριες αιτίες των "φιλοφρονήσεων".

Είναι η γεωλογική "ραφή" μεταξύ Ασίας και Ευρώπης, που τη μοιράζονται, στα βόρεια, στην Προκαυκασία, οι Δημοκρατίες του Νταγκεστάν, της Τσετσενίας, της Βόρειας Οσετίας και της Κιρκασίας, σήμερα ρωσικές επικράτειες. Εδώ ακουμπάει η αχανής αρκτώα χώρα που εκτείνεται τρεις χιλιάδες χιλιόμετρα προς βορράν, είναι η ευρωπαϊκή Ρωσία των τσάρων, μέχρι τον Αρχάγγελο και το Μούρμανσκ στον βόρειο παγωμένο ωκεανό, στα δε νότια, στην Υπερκαυκασία, οι χώρες της Γεωργίας της Αρμενίας και το Αζερμπαϊτζάν, ανεξάρτητα κράτη σήμερα. Από κει η Μαύρη Θάλασσα, στις ακτές της οποίας το ελληνικό στοιχείο κάποτε να ακμάζει, και από δω η Κασπία, η θάλασσα όπου ο δικός μας Βαρβάκης είχε την αποκλειστική εκμετάλλευση του χαβιαριού.

Προ+«μῆτις» (=σκέψη), αυτή είναι η ετυμολογία του Τιτάνα Προμηθέα, του γιού του Ιαπετού και της Ωκεανίδος, αδερφού του Επιμηθέα, πατέρας του Δευκαλίωνα και παππούς του Έλληνα. Το όνομά του παραπέμπει στον συνετό και προνοητικό. Απήφησε θεούς, έκλεψε τη φωτιά, δημιούργησε τον ανθρώπινο πολιτισμό. Είναι το σύμβολο της μοναδικής ιδιοφυΐας και της ανθρώπινης προσπάθειας για πρόοδο, αλλά και του κινδύνου να παρασυρθείς σε υπερβολικές ή ακούσιες συνέπειες. Ξεπερνάμε άλλες εκδοχές, όπως την Ινδοευρωπαϊκή ρίζα «πραμάθ» (= κλέβω), ομόρριζη του Προμηθέα

Το απόπημα του Προμηθέα να χαρίσει στο ανθρώπινο γένος φωτιά και πολιτισμό, ο Δίας δεν μπόρεσε να το καταπιεί. Κατ' εντολήν του ο Ήφαιστος πλάθει την Πανδώρα και την στέλνει με τον Ερμή στον Επιμηθέα. Αυτός, παρά τις περί του αντιθέτου προτροπές του αδερφού του, την δέχεται, η Πανδώρα απασφαλίζει το πιθάρι και το ανθρώπινο συνάφι γεμίζει συμφορές και θλίψη. Έμεινε η Ελπίδα να ατενίζει τον αλυσοδεμένο Προμηθέα πάνω στον Καύκασο με τον αετό να του κατατρώνει αενάως το συκώτι, περιμένοντας τον Ηρακλή (κλέος της Ήρας) να σπάσει τα δεσμά του. Στη "Θεογονία" ο Ησίοδος μας λέει: Ο Δίας έπλασε τις γυναίκες για να βλάψει τον θνητό άνδρα. « . . . ὡς δ' αὐτως ἄνδρεςσι κακὸν θνητοῖσι γυναῖκας. Ζεὺς ὑψιβρεμέτης θῆκεν». Και όλα αυτά περί τον Καύκασο, ως άλλο σύμβολο απονιάς και εκδικήσεως.

Είναι Δεκέμβριος του 1994. Ένα πρωινό μάς έχει αποσπάσει την προσοχή το απίστευτο θέαμα, ο ποταμός Βόλγας, σε απόσταση αναπνοής από την έδρα μας, εκεί στο Βόλγκογκραντ, το πρώην ηρωικό Στάλινγκραντ, έχει παγώσει. Ενιαίο το λευκό τοπίο. Δέος! Άνθρωποι και σκυλιά κινούνται προς και από, με ευδαιμονικές κινήσεις σε μια κοίτη με άνοιγμα πάνω από χίλια πεντακόσια μέτρα. Ανταλλάσσομε σκέψεις να δοκιμάσομε την εμπειρία. Όμως, αυτοστιγμεί, ένας υπόκωφος συνεχής συριγμός αμβλύνει τη σκέψη μας, και στο πάλλευκο τοπίο αρχίζει να χαράσσεται ίχνος γκριζόμαυρο με επένδυση μαύρου καπνού. Τα πρώτα βαγόνια του συρμού περνούν από μπροστά μας δίπλα στον μεγάλο ποταμό. Πορεία προς νότον. Ο Καύκασος φλέγεται. Η Τσετσενία ξεσηκώθηκε αυτονομιστικά και η ρωσική πολεμική μηχανή στις ράγες, ατελείωτοι οι συρμοί με κάθε λογής επίγειων όπλων. Πραγματικό δέος. Παρούσα και η οπτασία του Τολστόι, *Βοΰνα υ μυρΰ, Βαΐνά ι μυρ* (Πόλεμος και Ειρήνη, με αφορμή την Ναπολεόντεια εκστρατεία, 1812).

Συντριπτική η ισχύς πυρός της Ρωσίας με πυροβολικό, άρματα μάχης, και ποικίλη αεροπορική υποστήριξη, αλλά και η Τσετσενική αντίσταση θα είναι ανυπέρβλητη, και πολύ γρήγορα θα προστεθεί σ' αυτή η καθολική αντίθεση της ρωσικής κοινής γνώμης. Μετά από δύο χρόνια, 1996, ο Μπόρις Γέλτσιν θα αναγκαστεί να κηρύξει κατάπαυση πυρός. Η de facto ανεξαρτησία της Δημοκρατίας της Τσετσενίας είναι γεγονός. Πολλά τα θύματα εκατέρωθεν. Βρισκόμαστε πέντε χρόνια μετά την διάλυση της κραταιάς Σοβιετικής Ενώσεως. Οικονομική αφάιμαξη της Ρωσίας. Ένας συνταξιούχος δάσκαλος παίρνει το ένα τρίτο της κανονικής του συντάξεως, Και ο Πούτιν προετοιμάζεται, μαζί και οι νεόκοποι Ρώσοι ολιγάρχες.

Μετά από τρία χρόνια, Αύγουστος 1999, αναβάλλω την αποχώρησή μου από την Ελληνορωσική εταιρεία και την οριστική μου αναχώρηση από την Ρωσία. Δεν υπάρχει διάδοχος κατάσταση. Και πάλι πολεμική ατμόσφαιρα. Άλλα επαναστατικά φρούτα στο πανέρι. Μια πολυεθνική οργάνωση Μουτζαχεντίν ανταρτών, με την βαρύγδουπη ετικέτα, *Ισλαμική Ταξιαρχία Προστασίας της Διεθνούς Ειρήνης*, θα εισβάλει στη ρωσική Δημοκρατία του Νταγκεστάν. Και οι ρωσικές δυνάμεις θα εισβάλουν στο Γκρόζνι, πρωτεύουσα

της Τσετσενίας, θα το καταλάβουν τον Φεβρουάριο του 2000, η de facto ανεξαρτησία της τερματίζεται άδοξα και αποκαθίσταται ο ρωσικός ομοσπονδιακός έλεγχος του βόρειου Καυκάσου. Πρόκειται για τον δεύτερο πόλεμο, χαρακτηριστικό του οποίου ήταν ο μεγάλος αριθμός ξένων μισθοφόρων. Η Τσετσενία είναι μία περιοχή που μάχεται για την ανεξαρτησία της από τον 15^ο αιώνα, τότε εναντίον των Οθωμανών Τούρκων. Συμπεριλαμβάνεται, άραγε, στα σύνορα της καρδιάς του Ερντογάν;

Όμως στο έδαφος της κυρίας Ρωσίας, οι αυτονομιστές δημιουργούν αναταραχές με αποκορύφωμα την επίθεση στο θέατρο της Μόσχας τον Οκτώβριο του 2002 των μαυροφορεμένων ανταρτών (μαύρες χήρες). Το μαγνητοφωνημένο μήνυμά τους έλεγε, «Κάθε έθνος έχει το δικαίωμα στη μοίρα του. Η Ρωσία αφαιρέσει αυτό το δικαίωμα από τους Τσετσένους και σήμερα θέλουμε να διεκδικήσουμε ξανά αυτά τα δικαιώματα, που μας έδωσε ο Αλλάχ, με τον ίδιο τρόπο που τα έδωσε σε άλλα έθνη». Όλοι οι τρομοκράτες, πενήντα περίπου και 130 όμηροι θα χάσουν τη ζωή τους μέσα στο θέατρο κατά τη διάρκεια της πολιορκίας, από χημικές ουσίες που έριξαν οι ρωσικές δυνάμεις εσωτερικής ασφάλειας. Ο Βλαδίμηρος Πούτιν ήταν ήδη δύο χρόνια στο τιμόνι της Ρωσίας. Είχε εξασφαλίσει την ηρεμία. Ο βόρειος Καύκασος πλέον θα συμπορεύεται ειρηνικά με τη μητέρα Ρωσία. Ο νότιος Καύκασος, όμως;

Τη χώρα της Γεωργίας, πάνω στον Δρόμο του Μεταξιού, στο έδαφος της οποίας σχετικά πρόσφατα βρέθηκαν δύο κρανία Homo Erectus, αποτελούν δύο πανάρχαιες περιοχές. Στο δυτικό τμήμα η Κολχίδα, όπου το χρυσόμαλλο δέρας, η προβιά του κριαριού με το οποίο η Νεφέλη είχε φυγαδεύσει τα παιδιά της, Φρίξο και Έλλη. Νάσου εκεί θα φθάσει ο Ιάσων με τους Αργοναύτες. Και πιο κει η Μήδεια. Τι γυναίκα κι αυτή . . . μάγισσα, παιδοκτόνος, η προσωποποίηση της ερωτικής αντιζηλίας. Και στο ανατολικό τμήμα η Ιβηρία. Αμφότερα τμήματα της Ρωμαϊκής και Βυζαντινής Αυτοκρατορίας, για να διαμοιραστούν κάποτε μεταξύ Οθωμανών και Περσών.

Ανέκαθεν έντονο εκεί και το ελληνικό στοιχείο. Τον Δεκέμβριο του 1800, για πρώτη φορά, θα προσαρτηθεί στη Ρωσική τσαρική Αυτοκρατορία. Μετά όμως από την Οκτωβριανή επανάσταση, 1917, θα ιδρυθεί στην πρωτεύουσα Τιφλίδα, από Γεωργία, Αρμενία και Αζερμπαϊτζάν, η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Υπερκαυκασίας. Η Εθνική Συνέλευση των Ελλήνων της Υπερκαυκασίας θα αρχίσει να δραστηριοποιείται τότε και ένα Ελληνικό Δημοκρατικό Κόμμα θα τεθεί σε λειτουργία. Μπορούμε, λοιπόν, κι εμείς να μιλάμε για “τα σύνορα της δικής μας καρδιάς”.

Μέσα σ’ αυτά τα πρωτόφαντα δημοκρατικά αισθήματα που άρχισαν να φυτρώνουν, αρχίζουν και οι πρώτες εδαφικές συγκρούσεις. Η Γεωργία χάνει εδάφη από τους γείτονες. Μια δε Τουρκική προέλαση εκεί το 1921 θα προκαλέσει ξανά την είσοδο των Ρώσων. Τον Δεκέμβριο του 1936 θα ιδρυθεί η Γεωργιανή Σοβιετική Σοσιαλιστική Δημοκρατία. Η Χριστιανική ορθόδοξη Γεωργία των τριών εκατομμυρίων θα βρεθεί υπό κομμουνιστικό καθεστώς για μισό περίπου αιώνα. Με την διάλυση της ΕΣΣΔ το 1991, η Γεωργία θα αποσχισθεί και θα σπεύσει να διακηρύξει τον δυτικό προσανατολισμό της και θα επιδιώξει εμβάθυνση των πολιτικών δεσμών με τις ΗΠΑ και την Ευρωπαϊκή Ένωση. Θα υποβάλλει και σχετικό αίτημα για ένταξη στο ΝΑΤΟ. Το πρόγραμμα στρατιωτικής βοήθειας από Αμερική και η κατασκευή ενός αγωγού φυσικού αερίου αποτελούν πλέον μόνιμη πηγή έντασης στις σχέσεις Τιφλίδας – Μόσχας.

Παράλληλα, όμως, θα χάσει τις περιοχές της Νότιας Οσετίας, της Αζαρίας και της Αμπχαζίας που θα ανακηρυχθούν αυτόνομες, προφανώς με την ενεργό υποστήριξη της Μόσχας. Τα στατιστικά στοιχεία λένε ότι μέχρι το 2003 η Γεωργία ήταν από τις πιο διεφθαρμένες χώρες στον κόσμο. Εμείς, πάντως, φερόμαστε ως φιλόστοργος μητέρα πατρίδα, επικαλούμενοι τις αρετές του ξένιου Δία, έστω και αν οι πρώτες μαζικές προσελεύσεις Γεωργιανών Ελλήνων έγιναν συνωμοτικά στα πλαίσια εκλογικών σκοπιμοτήτων. . . ας το θυμηθούμε!

Να σημειώσουμε, ότι στη μικρή πόλη Γκόρι της Γεωργίας γεννήθηκε, 1878, και μεγάλωσε ο Ιωσήφ Βησσαριόνοβιτς Στάλιν. Θα λάβει και υποτροφία σπουδών στη θεολογική σχολή της Τιφλίδας, παρακαλώ. Ναι, μετά την αποσταλινοποίηση του Κρούτσεφ δεν έμεινε τίποτε που να θυμίζει τον “πατερούλη” της Ρωσίας. Γεωργιανός και ο Σεβερντάτζε, ο τελευταίος υπουργός Εξωτερικών της Σοβιετικής Ενώσεως.

Σε ένα απόσπασμα του Εκαταίου του Μιλήσιου, 476 π. Χ. βρίσκουμε για πρώτη φορά το λήμμα Αρμενία. Πάντως, ο μυθικός γενάρχης των Αρμενίων ήταν δισέγγονος του Νώε. Ήταν το πρώτο κράτος που υιοθέτησε τον Χριστιανισμό. Ο Βυζαντινός Αυτοκράτορας Ηράκλειος, 610-641, ήταν Αρμένιος. Κατά τη διάρκεια της βασιλείας του η ελληνική έγινε επίσημη γλώσσα της Αυτοκρατορίας.

Μετά την μάχη του Μάτζικερτ, 1071 μ.Χ. που σηματοδότησε την παρακμή του Βυζαντίου, η Αρμενία κατακτήθηκε από τους Σελτζούκους Τούρκους. Κάτω από την, στη συνέχεια, Οθωμανική Αυτοκρατορία, οι Αρμένιοι Χριστιανοί δοκιμάζονται ανηλέως και δημιουργείται το λεγόμενο “Αρμενικό Ζήτημα”, με διεθνείς διαστάσεις. Ο Σουλτάνος Αμπντούλ Χαμίτ Β΄ για να το τερματίσει θα μεθοδεύσει, 1894-96, εκτεταμένες σφαγές Αρμενίων, ίσως και διακόσιες χιλιάδες τα αθώα θύματα. Είκοσι χρόνια αργότερα, το 1915, στον δεύτερο χρόνο του Α΄ΠΠ, η “Γενοκτονία των Αρμενίων”, οργανωμένη από το Τουρκικό κράτος, θα συνταράξει τη διεθνή κοινότητα, με ενάμιση εκατομμύριο θύματα.

Οι πολεμικές συγκρούσεις και άλλου είδους αναταραχές στην περιοχή θα σταματήσουν με την ενσωμάτωση της Αρμενίας στη Σοβιετική Ένωση, 1922. Όμως, επί Στάλιν θα υποστούν οι Αρμένιοι, όπως και άλλες εθνότητες, και η ελληνική, δυσβάστακτες διώξεις. Θα μου πει κάποιος Έλληνας της περιοχής του Ροστώφ, είχαμε να επιλέξουμε μεταξύ αλλαγής του επωνύμου και της εκτοπίσεως, όσοι δεν δέχτηκαν χάθηκαν στα ενδότερα της Σιβηρίας.

Δεν έφθανε αυτό, ο Στάλιν, έξω από κάθε γεωπολιτική λογική, έδωσε εντολή ο γνωστός θύλακας του Ναγκόρνο – Καραμπάχ, περιοχή όπου ο πληθυσμός είναι κατά πλειοψηφία αρμενικός, να διαχωριστεί από την Αρμενία και να αποτελέσει έδαφος του Αζερμπαϊτζάν. Οι σχετικές με το ζήτημα αλληλέγγυες ειρηνικές πορείες στην πρωτεύουσα Υερεβάν θα σηματοδοτήσουν νέο αρμενικό πογκρόμ. Θα ηρεμίσουν τα πράγματα προσωρινά όταν έγινε η Αρμενία ξανά ανεξάρτητο κράτος, 1991, αλλά οι συγκρούσεις Αρμενίας – Αζερμπαϊτζάν για την πολύφερνη νύφη, αυτή τη δύσβατη ορεινή περιοχή του Ναγκόρνο Καραμπάχ, συνιστά διαχρονικό άλυτο ζήτημα. Μόλις πρόσφατα, Σεπτέμβριος 2023, η κυβέρνηση του Μπακού του Αζερμπαϊτζάν, μετά από μια νικηφόρα μεγάλης κλίμακας στρατιωτική επίθεση με πολλά θύματα, έδειξε στους Αρμένιους την οριστική έξοδο από την περιοχή. Ποιος θρήνησε και ποιος ύψωσε φωνή διαμαρτυρίας από τη διεθνή κοινότητα; Ο Υίοργος, πάντως, με

συγκρατημένη αγανάκτηση, θα σχολιάσει, “και κανείς δεν έβγαλε τσιμουδιά!”. Μια απάντηση παραπέμπει στο ότι ο πολυσυζητημένος θύλακας του Ναγκόρνο Καραμπάχ είναι διεθνώς αναγνωρισμένος ως έδαφος του Αζερμπαϊτζάν. Πρόκειται για τη χώρα που ακουμπάει στην Κασπία θάλασσα, τη χώρα των δέκα εκ. κατοίκων, την πιο κοσμική χώρα με μουσουλμανική πλειοψηφία, και, ως μη μας διαφεύγει, θεωρείται τουρκικό κράτος, ενεργό μέλος του Τουρκικού Συμβουλίου. Και να μην μας ξενίζουν οι όποιες σχέσεις της με την Τουρκία του Ερντογάν.

Το 2009, η Αρμενία, των 3 εκατομμυρίων κατοίκων, η πατρίδα του Σαρλ Αζναβούρ, και η Τουρκία υπέγραψαν πρωτόκολλο εξομάλυνσης των σχέσεων. Παράλληλα η Αρμενία διατηρεί ισχυρούς δεσμούς με την Ρωσία στην οποία έχει παραχωρήσει και στρατιωτική βάση, με την ρωσική αεροπορία να επιτηρεί τον εναέριο χώρο της Αρμενίας. Ποιος κινεί εκεί τα νήματα; Όλοι πάντως προσπαθούν να πάρουν το κάτι τις, Ευρωπαίοι και Ατλαντικοί, Ρώσοι, Τούρκοι αλλά και Ιρανοί.

Ναι, ο Νταβούτογλου, στο “Στρατηγικό Βάθος” σημειώνει,

«Κατά τον ίδιο τρόπο, θα έχει αξία η σύναψη σχέσεων συμμαχίας με το Αζερμπαϊτζάν, εφ’ όσον θα μπορέσουν να ενεργοποιηθούν οι εναλλακτικές επιλογές εξωτερικής πολιτικής, οι οποίες θα λειτουργήσουν αποτρεπτικά στη δημιουργία ενός ανταγωνιστικού συνασπισμού μεταξύ Ρωσίας, Αρμενίας και Ιράν, για να αποτελέσουν τη βάση ανάπτυξης μιας πετρελαϊκής πολιτικής». Και παρακάτω,

«Κάθε κοινωνία που έχει ιδανικά και φιλοδοξίες να περάσει στην ιστορία όχι παθητικά αλλά ως ασκούσα επιρροή στο ιστορικό γίνεσθαι, και να γράφει την ιστορία αντί να την διαβάζει, είναι υποχρεωμένη να ερμηνεύει τον χώρο-χρόνο όπου διαβιεί επικαιροποιημένα».

Εμείς τι κάνομε για τον υπερκαυκάσιο ελληνισμό και τις εκεί γεωστρατηγικές μεταβλητές; Πότε θα πάρομε το σύγχρονο χρυσόμαλλο δέρας; Πρόσφατα ο Έλληνας υπουργός Εθνικής Άμυνας επισκέφθηκε την Αρμενία, *«Μοιραζόμαστε παρόμοιες τραγωδίες, εμπειρίες διωγμών και γενοκτονιών, οι λαοί μας έχουν υποφέρει μαζί και αυτό έχει δημιουργήσει ιδιαίτερα στενούς δεσμούς μεταξύ των Αρμενίων και των Ελλήνων, των δύο χωρών, αλλά και των δύο λαών»*, θα σημειώσει. Μαζί με τον Αρμένιο ομόλογό του θα φυτέψουν ένα έλατο στο προαύλιο του εκεί ΥΠΕΘΑ.

Η διείσδυση στον Καύκασο είναι κομμάτι δύσκολο. Χώρος πολύπτυχος, πολυεπίπεδος και πολυεδρικός, έως λαβυρινθώδης και καμία

Αριάδνη δεν μπορεί να βοηθήσει. Ευρισκόμενος στη ρωσική επικράτεια, ίσως το 1996, έλαβα ένα τηλεφώνημα, “Είμαι στο Σοχούμι στα πλαίσια αποστολής της Π.Α.”! Ήταν ο συνάδελφος Τάσος Γούσης, ο οποίος επί σειρά ετών από τον πύργο ελέγχου του Αράξου ακούγαμε τη στοργική φωνή του, “clear for take off”. Δεν ήξερα κατά πού έπεφτε το Σοχούμι της Αμπχαζίας. Από τότε άρχισα να αγναντεύω τα ευρύτερα υπερκαυκάσια δρώμενα με την ψευδαίσθηση ότι βλέπω ακόμα στη θέση του τον Προμηθέα Δεσμώτη, τον ευεργέτη θεό, λησμονημένο από τους ανθρώπους που τόσο αγάπησε. Ίσως η ψυχή τού κόσμου να συμπάσχει μαζί του. Από την προϊστορική αχλύ του μύθου μέχρι την ιστορική πραγματικότητα, το σήμερα και το αύριο, η κάθε εποχή έχει έτοιμο πάντα, εν ονόματι του Δία της, έναν Καύκασο και έναν σταυρό για τον δικόν της Προμηθέα.

Η μεγαλοφυΐα της Ελληνικής Μυθολογίας, κατόρθωσε να συλλάβει σ’ όλη της την έκταση, την τρομερή έννοια της Ανάγκης. Την αδυσώπητη θεότητα Αδράστεια και το νόμο της Ειμαρμένης. Ένα παντοδύναμο νόμο, που γεννήθηκε μαζί με τη γέννηση του κόσμου και κυβερνάει αυτόν με αλύγιστη δικαιοσύνη, πάνω και από τη δύναμη των Θεών. Η Ανάγκη αυτή της ελληνικής σκέψης δεν είναι κλειστή προς την Ελευθερία, αλλά την περιέχει μέσα της, σαν ένα επίτευγμα Αρμονίας, Δικαιοσύνης και Τάξης. Άμποτε, να επικρατήσουν στις υπώρειες του Καυκάσου και παντού στον κόσμο. Αλλά . . .

«Ω! Ψυχή μου! Τον Προμηθέα ένας μπορεί να τον σώσει, ο Προμηθέας!». Νίκος Καζαντζάκης.

12 του Μάρτη 2024. Γρηγόριος Δημ. Νούσιας – Αεροπόρος.